

20. 10. 2011

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Nalézání práva rozhodci v nové judikatuře Ústavního soudu

V právní teorii se dlouho řešila otázka, zda rozhodce při své činnosti nalézá právo, obdobně jako to činí při své činnosti soudce (o čemž pochybnosti nepanují), tak, že rozhodce působí v rámci rozhodčího řízení jako zástupce stran, z čehož se implikuje závěr, že na rozdíl do soudce právo nenalézá. Tento názor dále zdůrazňoval, že (právo)moc rozhodce rozhodovat spor je odvislá od soukromé vůle stran rozhodčí smlouvy (doložky), které mají oprávnění (subjektivní právo) určovat si v rámci ústavněprávních mantinel a na ně navazujících kogentních ustanovení podústavních právních předpisů svobodně svůj osud. Určením tohoto „osudu“ je právě i vynětí sporu případně vzniklého mezi stranami z pravomoci státních soudů a delegace jeho rozhodnutí na rozhodce jako nezávislý orgán.

ROZHODČÍ SOUD

při IAL SE Institute of Arbitration Law

Sudiště Praha – PALÁC KONVIKT, Konviktská 24, 110 00 Praha 1, Česká republika
Sudiště Bratislava – Obchodná 39, 811 06 Bratislava, Slovenská republika

■ www.rozhodcisoud.net

Otázka, zda rozhodce při své činnosti právo nalézá či nikoliv, souvisela vždy rovněž s otázkou právní povahy rozhodčího řízení. K otázce povahy rozhodčího řízení se dosud vyjadřovala konstantní judikatura Ústavního soudu České republiky[1], na jejichž závěrech Ústavní soud donedávna setrval. Ústavní soud ve své rozhodovací praxi dovozoval (a tento svůj právní názor ve svých rozhodnutích konsistentně opakoval), že *„Rozhodci rozhodují spory, jestliže jejich pravomoc vyplývá pro daný spor z platné rozhodčí smlouvy uzavřené mezi stranami. Rozhodci (stejně jako rozhodčí soud samotný) nenalézají právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňují, tedy narovnávají) závazkový vztah v zastoupení stran. Jejich moc není delegovaná svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud. Uzavřením platné rozhodčí smlouvy se strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na projednání své věci nezávislým a nestranným soudem ve smyslu článku 36 odst. 1 Listiny“*.

Uvedený názor Ústavního soudu jsem podrobil kritice a poukázal na to, že rozhodčí činnost je nalézáním práva obdobně jako činnost soudce a že rozhodce je „jiným orgánem“ ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Dovodil jsem mj., že *„Ve vztahu k otázce právní povahy rozhodčího řízení je třeba konstatovat, že činnost rozhodce je podle názoru autora této eseje činností tzv. „jiného orgánu“ ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, u něhož se lze zákonem č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, stanoveným způsobem domáhat ochrany hmotného práva, zejména pak řešit autoritativně majetkový spor (srov. též pojem „arbitrabilita sporu“ ve výkladovém Stanovisku VS Rozhodčího soudu při IAL SE č. 2/2010 – Stanovisko k otázce arbitrability sporu (II), a dále též v komentáři Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář. 1. vydání. C.H.Beck, Praha 2004, str. 26 an. nebo in Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, ASPI Publishing,*

2002, str. 70 an.).“[2]

Judikátem ÚS 3227/07 ze dne 8. března 2011 se Ústavní soud s tímto názorem ztotožnil a toto jeho vpravdě přelomové rozhodnutí znamená zásadní převrat v jeho dosavadní rozhodovací praxi na toto téma, ale i změnu celé jedné v usneseních Ústavního i Nejvyššího soudu dokola opakované teze, na kterou bylo pravidelně odkazováno a která vycházela z judikátu (publikovaného usnesení) Ústavního soudu sp. zn.: ÚS 174/02, jehož právní věta byla citována výše.

Změna právního názoru Ústavního soudu

Pokud nejde o judikaturní excés, jehož výskyt je v rozhodovací praxi Ústavního soudu ojedinělý, a pokud rozhodovací praxe Ústavního soudu na závěrech vtělených do nálezu sp. zn.: ÚS 3227/07 ze dne 8. března 2011 setrvává, lze konstatovat, že počínaje nálezem I. ÚS 3227/07 ze dne 8. března 2011 se dosud zastáváný Ústavního soudu k otázce povahy rozhodčího řízení, jakož i k otázce nalézání práva rozhodce a jeho postavení, zásadně mění. Ústavní soud v traktovaném nálezu totiž dovedl několik zásadních závěrů, které mohou být pro další vývoj českého rozhodčího řízení zásadní. Jednak se vyjádřil k otázce poučovací povinnosti rozhodce a konstatoval v této otázce v zásadě rovnost mezi poučovací povinností (státního) soudu a poučovací povinností rozhodce[3], čímž oba tyto systémy civilního procesu opět přiblížil[4]. Ještě zásadnější však je, že Ústavní soud poprvé od nálezu ÚS 174/02 nezopakoval názor, že *„Rozhodce narovnává závazkový vztah mezi stranami a jeho činnosti není nalézáním práva“*.

Ústavní soud pak dále vyjádřil právní názor, který jsem rovněž dovozoval již v pracích předchozích, k otázce, která nebyla dosud v rozhodovací činnosti Ústavního soudu řešena, a to, zda je rozhodce „jiným orgánem“ ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny. Ústavní soud k tomuto tématu nově dovedl, že *„Rozhodčí řízení, jak bylo shora uvedeno, je druhem civilního procesu. To však samo o sobě vůbec neznamená, že soudy mohou do rozhodčího řízení libovolně zasahovat. Právní řád dává stranám možnost, aby rozhodčí smlouvou derogovaly pravomoc soudu a založily pravomoc rozhodce, jenž bude v jejich věci nalézat právo a výsledek této činnosti promítne do autoritativního rozhodnutí - rozhodčího nálezu.“* (srov. bod 29. Nálezu I. ÚS 3227/07). Navazující dovození Ústavního soudu pak obsahuje názor, že *„Projednání věci v rozhodčím řízení z tohoto hlediska neznamená vzdání se právní ochrany, nýbrž představuje spíše její přesunutí na jiný rozhodující orgán, jenž nalézá právo; jinak by ostatně bylo pojmově nemyslitelné považovat rozhodčí řízení ve vztahu k soudnímu řízení za alternativní způsob řešení sporů.“* (srov. bod 19. Nálezu I. ÚS 3227/07).

Z uvedeného tak plyne, že zatímco předchozí rozhodovací praxe Ústavního soudu stála na pozici, že rozhodce právo toliko narovnává a že tak činí v zastoupení stran, nově se traktuje, že činnost rozhodce nespočívá v „pouhém“ narovnávání práva mezi stranami, ale že rozhodce (podobně jako soudce) při své rozhodovací činnosti právo (jinak již objektivně, nezávisle na něm ani na vůli stran sporu, existující), nalézá. Ústavní soud pak rozhodce výslovně nově označuje za *„jiný rozhodující orgán, jenž nalézá právo“*, pročez není současně pochyb o tom, že Ústavní soud uznává, resp. považuje rozhodce za instituci, kterou Listina označuje v čl. 36 odst. 1 Listiny termínem „jiný orgán“.

Tímto se současně překlenuje výkladový problém účinnosti rozhodčích nálezů, který vznikl za předchozího judikaturního názoru, podle něhož rozhodce právo nenalézal, ale narovnával. Problematičnost tohoto názoru ústila do diskusí, zda rozhodčí nálezy platí podobně jako narovnání *„pro futuro a ex nunc“*, tedy „do budoucnosti a od nyní“, nebo, podobně jako rozhodnutí soudu, *„pro preterito a ex tunc“*, tedy „od minulosti a od tehdy“, jinými slovy, zda je rozhodnutí rozhodce povahy konstitutivní či deklaratorní. Nyní již i Ústavní soud implicitně uznává, že rozhodnutí rozhodce je podobně jako převážná většina rozhodnutí soudu povahy deklaratorní.

Citovaný nález Ústavního soudu obsahuje dále řadu dalších významných dovození, která se jistě v následujících měsících stanou předmětem doktrinárních diskusí, neboť otevírají dveře ústavní revizi judikátu Vrchního soudu v Praze ze dne 28. května 2009, sp. zn.: 12 Cmo 496/2008, který byl rozhodnutím občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. ledna 2010 publikován ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek a který znamenal radikální změnu judikatury stran legality rozhodčích doložek arbitrážních center a na které je založeno rovněž nedávné sjednocující stanovisko občanskoprávního a obchodněprávního kolegia Nejvyššího soudu české republiky ze dne 12. května 2011. Ve vztahu k otázce povahy rozhodčího řízení lze nicméně uzavřít, že závěry Ústavního soudu znamenají v dosavadním náhledu Ústavního soudu na povahu rozhodčího řízení zásadní (a pozitivní) zlom, který lze jedinečně uvítat. Bude proto zajímavé sledovat, zda názor Ústavního soudu na to, že rozhodce při své rozhodovací činnosti nalézá právo a je jiným orgánem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny, získá hlubší judikaturní ukotvení a bude znamenat trvalou změnu náhledu Ústavního soudu na uvedenou problematiku.

Závěr

Rozhodčí řízení je řízením sporným (kontradiktorním), v jehož průběhu rozhodce hledá a v rozhodčím nález jako výsledečném aktu aplikace práva nalézá subjektivní práva a povinnosti obou stran rozhodčího řízení vůči sobě navzájem.

S ohledem na požadavek řídit se při projednání a rozhodnutí věci hmotným právem tak rozhodce činí v souladu s objektivním právem. Z tohoto principu je možno učinit výjimku tam, kde strany rozhodčí smlouvy pověří v rozhodčí smlouvě rozhodce (popř. stanoví mechanismus jeho určení, viz § 7 odst. RozŘ), aby jejich spor rozhodl na základě zásad spravedlnosti ve smyslu ust. § 25 odst. 3 RozŘ.

Volba rozhodčího řízení jako způsobu řešení sporu není dobrovolným vyloučením práva na spravedlivý proces, ale jednou z jeho ústavním pořádkem garantovaných alternativ, neboť rozhodčí řízení je řízením před jiným orgánem než soudem ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a rozhodce, nebo rozhodčí senát či soud jsou jiným orgánem než soud ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny.

Rozhodce při své činnosti nalézá právo.

Rozhodčí řízení není výkonem veřejné moci a rozhodci nepožívají právní ochrany veřejných činitelů tak, jak ji požívají osoby, na které stát delegoval výkon státní moci. Je řízením, v němž stát prostřednictvím norem kogentní povahy závazně upravil rámec, ve kterém lze za podmínek stanovených zákonem o rozhodčím řízení dobrovolně vyloučit pravomoc soudů obecné soudní soustavy k projednání a rozhodnutí majetkových sporů, a tyto projednat před nezávislými a nestrannými rozhodci.

JUDr. Luděk Lisse. Ph. D. LL.M. MPA

autor je advokát a rozhodce Rozhodčího soudu při IAL SE

[Rozhodčí sou d při IAL SE](#)

Expozitura (sudiště) Praha
PALÁC KONVIKT
Konviktská 24
110 00 Praha 1

Tel.: + 420 224 241 319

Fax: + 420 224 281 226

e-mail: podatelna@rozhodcisoud.net

[1] Srov. např. publikované usnesení ÚS 174/02, nepublikovaná usnesení IV. ÚS 511/03, II. ÚS 805/06 a další.

[2] Viz např. Lisse, L.: K otázce povahy rozhodčího řízení, Právní rozhledy č. 17/2011, nebo Lisse, L.: Pojďme proti mýtům aneb K otázce povahy rozhodčího řízení, příspěvek ze dne 16. 6. 2011, pod č. 63170, viz. >>> [zde](#) .

[3] Srov. Nález Ústavního soudu České republiky ze dne 8. března 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07, kde se k uvedené otázce stanoví, že „Rozhodce nemůže být pouze pasivním činitelem, ale způsobem vedení řízení musí zajistit, aby jeho rozhodnutí nebylo překvapivé. K dosažení tohoto cíle se v civilním soudním řízení uplatňuje poučovací povinnost soudu; není důvodu, proč by poučovací povinnost neměl mít rozhodce, jenž v rozhodčím řízení plní roli rozhodovacího orgánu místo soudu. ZRŘ poučovací povinnost rozhodce neupravuje, a proto je namístě přiměřeně použít občanského soudního řádu (§ 30 ZRŘ).“

[4] Ústavní soud v nálezu uvedeném v předchozí poznámce pod čarou mj. uvedl, že „Rozhodčí řízení je druhem civilního procesu. Základní rozdíl oproti civilnímu procesu, odehrávajícímu se v soudním řízení (tj. v civilním řízení soudním), spočívá ve vymezení toho, kdo plní funkci řídicího a rozhodujícího orgánu. Zatímco v civilním soudním procesu je jím soud, v rozhodčím řízení rozhodce či stálý rozhodčí soud. Pravomoc rozhodce projednat a rozhodnout spor se zakládá na shodné vůli sporných stran, projevené v rozhodčí smlouvě. Touto procesní dohodnou sporné strany derogují (s ohledem na § 106 odst. 1 o. s. ř. pouze podmíněně) pravomoc soudu a zakládají pravomoc rozhodce. Na základě dobrovolného jednání stran tedy rozhodce nahrazuje (státní) soud, který by měl věc jinak projednat a rozhodnout.“

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obávkové metody](#)
- [Pohled přes hranice - natáčení pornografických klipů jako důvod výpovědi z nájmu bytu](#)
- [Nařízení EU o umělé inteligenci a jeho dopady na využití jazykových modelů v advokátní praxi](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)
- [Kupní smlouva bez přesného určení kupní ceny](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 36.: Doložka o mlčenlivosti](#)
- [Detekce podezřelého obchodu v kontextu hazardních her](#)

- [AI omnibus](#)